

דף הרחבות לנושא –

רפואה בשבת ואבות מלאכה נוספים (שיעור 1)

גזירת שחיקת סממנים

שיעור מספר 66

❖ דברי האגלי טל בהרחבה

במסכת ביצה (דף יח ע"א) הגמרא אומרת שאסור לטבול כלים ביום טוב, מפני שנראה כמתקן כלי. ברם, לאדם מותר לטבול, מפני שנראה שבסך הכל מבקש להתקן. אך מדוע הותרו נראה כמבקש להתקן מתיר את האיסור, הרי הוא יודע שהוא טובל להיטהר? הצ"ח מבאר את התקנה באופן הבא –

צל"ח מסכת ביצה דף יח עמוד א

אמנם על הטובל בעצמו לא שייך בזה שיגזרו חכמים עליו שלא יטבול, דממה נפשך – אם הוא עם הארץ – אינו יודע מגזירות חכמים, ואם יבוא לשאול, למה יאסרו לו, הלא יכולים לומר לו – מותר אתה לטבול, שהטבילה אינו כמו תיקון כלי, ופשיטא שאם הוא בעצמו צורבא מרבנן לא שייך למגזר גזירה זו. ואמנם גזירת חכמים היתה בשביל הרואה, כשיראה שזה טובל מטומאתו, יסבור שהטבילה חשובה תיקון ממש, ויבואו לתקן כלי. על זה תירצו – אדם נראה כמיקר, והרואה את זה שיטבול לא יחשוב שטבל מטומאתו, אבל יחשוב שהוא עולה להקר

מכיוון שמטרת הגזירה היא עבור הרואים, ולא עבור הטובל עצמו, אם הטבילה נעשית באופן שאינו ניכר כטבילה, הרי שאין חשש מפני הרואים.

על סמך היסוד הזה האגלי טל מתיר לעשות רפואות שלא ניכר שמכוון לרפואה, למרות שהמתרפא עצמו יודע שמטרת פעולתו היא לרפואה. מכיוון שמטרת הגזירה היא בכדי שילמדו הרואים, אם פעולתו איננה נראית כרפואה, היא איננה כלולה בגזירה.

בהמשך השיעור אנו למדים שרוב ככל הפוסקים אינם לומדים כך, אלא מבינים שמטרת הגזירה היא לאסור על המתרפא עצמו. אך לכאורה יש להקשות – לפי שיטתם, מדוע מותר לעשות רפואות שאינן נראות כמיועדות לרפואה?

לכאורה התשובה לכך היא – מכיוון שאנו מקפידים שהמתרפא ישתמש רק ברפואות שניכר שלא ניכר שנועדו לרפואה, הרי שהמתרפא עצמו יבין שיכולת הרפואה מוגבלת (כך לכאורה משמע בדברי המשנה ברורה סימן שכח ס"ק סט בשם העולת שבת).

❖ ראיות המהרש"ם והציץ אליעזר להיתר רפואה בשינוי

במסכת ביצה (דף יח) הגמרא דנה אודות הגזירה האוסרת לטבול כלים לטהרתם בשבת ויום טוב. בתחילת הסוגיה נאמר שאיסור טבילת כלים נאסרה שמא יטלטלם ברשות הרבים. מובאת הראיה הבאה –

תלמוד בבלי מסכת ביצה דף יח עמוד א

תא שמע, דאמר רב חייא בר אשי אמר רב: נדה שאין לה בגדים - מערמת וטובלת בבגדיה. ואם איתא, - נגזור דלמא אתי לאטבולי בעינייהו! - שאני התם, מתוך שלא הותרה לה אלא על ידי מלבוש - זכורה היא

הגמרא שואלת מדוע התירו לנידה, שאין לה בגדים טהורים, לטבול בבגדיה, הרי יש חשש שתטבול בגדים (וכלים, אך גם הבגדים כלולים באיסור טבילת כלים) אחרים! הגמרא עונה – מכיוון שההיתר נעשה בצורה כה משונה, שהנידה טובלת לבושה, היא מבינה שבאופנים אחרים אסור לה לטבול את הבגדים. מתוך כך למד המהרש"ם (הגהה ג' על ארחות חיים על אורח חיים) עיקרון. ישנן גזירות על פעולות מסוימות, שמטרתן למנוע עשיית מעשה אחר, שפעמים רבות נעשה בהקשר של פעולה זו.

דוגמא – גזירת שחיקת סממנים. הפעולה (רפואה) נועדה למנוע עשיית מעשה הנעשה בהקשר זה (שחיקת סממנים).

דוגמא נוספת – גזירת איסור טבילת כלים. הפעולה (טבילת הכלים) נועדה למנוע מעשה אחר (טלטול). מכיוון שמטרת הגזירה היא למנוע מעשה אחר, הרי שניתן להתיר את הפעולה, בתנאי שהיא נעשית בשינוי, וכך העובר יזכור שההיתר הוא רק באופן זה, המשונה, וממילא ימנע מהמעשה ממנו אנו מבקשים למנוע. הגמרא במסכת ביצה עושה זאת בהקשר של טבילת הכלים. מותר לטבול כלים בשינוי, מפני שכך זוכרים שאסור לטבול את הכלים סתם כך, וממילא לא יטלטלו ברשות הרבים. מתוך כך למד המהרש"ם שמותר לקחת תרופות בשינוי, מפני שהמתרפא והרואים יזכרו שאין היתר להתרפא בדרכים הרגילות.

תלמוד בבלי מסכת שבת דף קיא עמוד א

החושש בשינוי לא יגמע בהן את החומץ. והתניא: לא יגמע ופולט, אבל מגמע ובולע! ... רבא אמר: ... כאן - לפני טיבול, כאן - לאחר טיבול

רש"י מסכת שבת דף קיא עמוד א

לא יגמע ופולט - דמוכח דלרפואה היא. לפני טיבול - לפני אכילה - מותר, שדרכן היה לטבול בחומץ בכל יום, והרואה אומר זהו טיבולו, ולאחר טיבול - אסור, הכל יודעין שכבר סעד וטבל כל צרכו

האם מותר לגמע את השיניים בחומץ? רבא אומר שדבר זה תלוי אם נעשה לפני או אחרי הסעודה. אם האדם עדיין לא סעד, הרי שהרואה יניח שהוא שזו סעודתו. אך אם הוא סעד כבר, ניכר שעושה זאת לרפואה. אמנם בדרך זו פתרנו את בעיית הרואים. אך האדם עצמו יודע שהוא מגמע לצורך רפואה! על פי דברי האגלי טל שלמדנו בשיעור אין כל קושיה. גזירת שחיקת סממנים נועדה שהרואים לא ילמדו היתר להתרפא בסממנים (ועיין בהרחבה הקודמת). מכיוון שכאן הרואים לא רואים שהגמיעה נעשית לרפואה, אין בה איסור.

ברם, הציץ אליעזר ורוב הפוסקים חולקים עליו בזה, כפי שאנו למדים בשיעור. הציץ אליעזר (חלק ח סימן טו פרק טו אות ו) מוכיח מכאן שמכיוון שאנו דורשים מהמתרפא לשנות מדרך הרפואה הרגילה, אין בכך איסור. מוכח כדברי המהרש"ם – אם הרפואה נעשית בשינוי, היא איננה אסורה משום גזירת שחיקת סממנים.

❖ ראיית הביאור הלכה מדברי ר"ח

רבינו חננאל מסכת שבת דף קיא עמוד ב

אף על גב דשמן וורד על כרחו מסי, אם סך הוא כדרכו ואינו מתכוין לרפואה, אף על גב שמתרפא, בין בדוכתא דשכיח שמן ורד בין בדוכתא דלא שכיח – שרי

ר"ח מתיר לסוך את שמן הורד, למרות שהוא מרפא. כלומר, למרות שמדובר באדם הזקוק לרפואה, ר"ח מתיר לסוך אותו אם הוא אינו מתכוון לרפואה. אילו היה מדובר במאכל בריאים ממש, לכאורה לא הייתה דרישה שיתכוון שלא לרפואה. על כרחנו מדובר בשמן המיועד לרפואה, ומותר לסובל לסוך אותו, אם אינו מתכוון לרפואה.